

BAZSA GYÖRGY

professor emeritus
Debreceni Egyetem, Természettudományi és Technológiai Kar,
Kémiai Intézet, Fizikai Kémiai Tanszék
bazsa@unideb.hu

A MAGYAR REKTORI KONFERENCIA TÖRTÉNETÉRŐL ÉS HELYZETÉRŐL – DEBRECENBŐL NÉZVE

A Magyar Rektori Konferenciát felsőoktatásunk erősödő önszerveződése és érdekeinek hatékony képviselete jegyében hozta létre 1988-ban 19 egyetem rektora. Az MRK meghatározó szerepet vállalt és játszott felsőoktatásunk rendszerváltásában, autonómiájának, társadalmi szerepének erősítésében, az első felsőoktatási törvény előkészítésében, annak megvalósításában. Működésének kereteit, tevékenységének hatását és eredményességét a továbbiakban részben saját törekvései, részben a mindenkori kormányzat által biztosított vagy korlátozott keretek alakították. Az utóbbi időkből az MRK szerepe és súlya mind a radikálisan változtatott hazai, mind a mérvadó nemzetközi felsőoktatási térben erősen mérséklődött, jöllehet aktív szerepvállalása intézményeinknek, a tudománynak, társadalmunknak is fontos lenne: az egyetemek hangját mindenütt hallatni és hallani kell.

Kulcsszavak: felsőoktatási törvény, egyetem, rektori konferencia, autonómia

ON THE HISTORY AND SITUATION OF THE HUNGARIAN RECTORS' CONFERENCE – SEEN FROM DEBRECEN. The Hungarian Rectors' Conference was established in 1988 by the rectors of 19 universities in the spirit of intensifying self-organization and representation of the interests of higher education. HRC undertook and played a decisive role in the change of our higher education, in the strengthening its autonomy and social role, in the preparation of the first Higher Education Act and in its implementation. The framework of its operation, the impact and effectiveness of its activities were further shaped partly by its own aspirations and partly by the frameworks provided or limited by the current government. Recently, the role and weight of HRC both in the radically modified domestic and the changing authoritative international higher education space has sharply decreased, although its active role would be important for our institutions, science and society: the voice of universities must be sensed and heard everywhere.

Keywords: Higher Education Act, university, rectors' conference, autonomy

Beérkezett: 2020. 05. 15.
Közlésre elfogadva: 2020. 08. 15.
Copyright GERUNDIUM

Előszó

A *Gerundium* szerkesztőségének felkérésére a Magyar Rektori Konferencia (MRK) történetét és helyzetét ismerteti vázlatosan az írás. A szerző úgy vélte célszerűnek, hogy korábban megjelent áttekintéseit az utóbbi évek történéseivel, egy kis nemzetközi kitekintéssel és debreceni rektorok tapasztalataival egészíti ki.¹

Az MRK-t felsőoktatásunk autonóm szervezeteként alapította még a rendszerváltás előtt 1988-ban tizenkilenc egyetem rektora. A három évtized során sokat változott a jogi és a működési környezet, ennek következtében is a szervezet célja és funkciója, módosultak feladatai és lehetőségei, formálódott felépítése és működési rendje. Ezek természetesen kapcsolatban vannak a képzési és az intézményrendszer jelentős változásaival, az infrastruktúra és a hallgatói létszám társadalmi igényeket kielégítő, sokáig folyamatos, most éppen hirtelen megtorpanó bővülésével. Intézményeink működésében mérséklődött az autonómia tartalma és lehetősége, másrészt a működési források elérhetőségének módja és mértéke. Az utóbbi évek válságjelenségei a (magyar) felsőoktatást sem kerülték el, ezért az MRK egyik legfontosabb és sürgető feladata (lenne) a hatékony működés az új viszonyok közepette és közreműködés azok alakításában.

Az önszerveződés korszaka

A nyolcvanas évek elején hazánkban élénkebbé és szervezettebbé váltak a testvérkarok közötti, intézményközi kapcsolatok, jelezve, hogy nemcsak a központi irányításra, hanem egyre inkább egymás munkájának, módszereinek, körülményeinek, eredményeinek megismerésére ébredt igény. Ezek meghatározó formái voltak többek között a dékáni kollégiumok. Elsőként a hetvenes években a természettudományi karok dékáni kollégiuma kezdett el működni. Legalább féléves rendszerességgel találkoztak a kari vezetők – forgószínpadszerűen. Ezt követően több kari dékáni kollégium is életre kelt, ezek az önszerveződések az említett igényt elégítették ki. Nem külső kényszer, sokkal inkább konstruktív eszmecsere, ennek a vezetésben érzékelhető haszna, a kölcsönös segítő szándék működtette ezeket.

Érlelődött a rektori találkozások és tanácskozások igénye is. Az akkor még több tárcához tartozó egyetemek csoportjai közül a tudományegyetemi rektorok rendszeres találkozásán, elsősorban Fülöp József akadémikus, az ELTE rektora határozott kezdeményezésére alakult ki egy minden rektort egyesítő szervezet, az ismertté vált nyugati

¹ BAZSA György: „1988–2013 – Negyedszázad a kiművelt emberöltők sokaságáért”, *Magyar Tudomány* 174, 10. sz. (2013): 1230–1245. http://epa.oszk.hu/00600/00691/00121/pdf/EPA00691_mtud_2013_10_1230-1245.pdf; hozzáférés: 2020. 11. 15.; Uő., „Egy emberöltő sikerei és gondjai a magyar felsőoktatásban”, *Felsőoktatási Műhely* 2. sz. (2014): 15–32.; Uő., „Hogyan (ne) működtessünk rektori konferenciát?” *Élet és irodalom* 63, 49. sz. (2019): 8.

(osztrák, német) minták alapján az ún. rektori konferencia létrehozásának gondolata és szándéka. Ezt az akkori szakegyetemek rektorai is támogatták.

Nyugat-Európa több országában már évtizedek óta működtek az autonóm egyetemek önszerveződésében létrejött rektorkonferenciák, sőt azok összefogó szervezete, a *Confédération of European Union Rectors' Conferences* (EUREC) is. Már ekkor tudatos találkozások, tapasztalatátadások, közös vélemények segítették, bátorították rektorainkat az elképzelések, majd a konkrét tervek kialakításában. Ezek a kapcsolatok a későbbiekben is, ugyan változó intenzitással, de folytatódtak. Nagy szerepük volt abban, hogy fokozatosan reális és sok tekintetben elismerő, pozitív kép alakult ki felsőoktatásunkról a Lajtán-túli országok egyetemein, főiskoláin. Egyik visszaemlékező rektorunk tömören így fogalmazott: „*partnerek lettünk!*” És ez akkor különösen nagy szó volt. Ennél általánosabban, de hasonló tömörséggel azt írhatjuk: Felsőoktatásunk felelősen elő- és felkészült a maga rendszerváltására – értékeinket megtartva váltottunk akkor. De maradjunk az időrendnél.

1988. május 31-én tizenkilenc magyar egyetem rektora² aláírta a *Magyar Rektori Konferencia* megalapításáról szóló dokumentumot. 1988. május 31-ének főszereplőit a következő táblázat összegzi³:

ELTE	Fülöp József	SOTE	<i>Somogyi Endre</i> h. Szabó Zoltán
JPTE	Ormos Mária	SZOTE	Szilárd János
JATE	Csákány Béla	OTE	Kulka Frigyes
KLTE	Daróczy Zoltán	GATE	Petrasovics Imre
MKKE	<i>Csáki Csaba</i> h. Kupcsik József	DATE	Szász Gábor
BME	Fodor Lajos	KATE	Debreczeni Béla
NME	Kovács Ferenc	ÁOTE	Kovács Ferenc
VVE	Heil Bálint	EFE	Gál János
DOTE	Leövey András	KÉE	Tamássy István
POTE	<i>Bauer Miklós</i> h. Varga Ferenc		Jelen volt: Köpeczi Béla miniszter

² Három esetben a rektor megbízásából rektorhelyettese írt alá.

³ ELTE – Eötvös Loránd Tudományegyetem, JPTE – Janus Pannonius Tudományegyetem, JATE – József Attila Tudományegyetem, KLTE – Kossuth Lajos Tudományegyetem, MKKE – Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem, BME – Budapesti Műszaki Egyetem, NME – Nehézipari Műszaki Egyetem, VVE – Veszprémi Vegyipari Egyetem, DOTE – Debreceni Orvostudományi Egyetem, POTE – Pécsi Orvostudományi Egyetem, SOTE – Semmelweis Orvostudományi Egyetem, SZOTE – Szent-Györgyi Albert Orvostudományi Egyetem, OTE – Orvostovábbképző Egyetem, GATE – Gödöllői Agrártudományi Egyetem, DATE – Debreceni Agrártudományi Egyetem, KATE – Keszthelyi Agrártudományi Egyetem, ÁOTE – Állatorvostudományi Egyetem, EFE – Erdészeti és Faipari Egyetem, KÉE – Kertészeti és Élelmiszeripari Egyetem.

A tényyszerű közlésen túl az írás szerzője a *bátor* jelzővel kívánja kifejezni sokunk tiszteletét az akkori rektorok döntése és személye előtt, anélkül, hogy ennek közpolitikai és felsőoktatás-politikai kontextusát itt most részletezni kellene.

Az MRK már kezdetben eleve több volt, mint tizenkilenc rektor tanácskozó testülete. A rektorok úgy vélték, a felsőoktatás résztvevőinek sokkal szélesebb körét kell bevonni az új út keresésébe és kialakításába. Ennek formáját az ún. *egyetemi fórumok*ban találták meg. Ezek az intézmények nagyságával arányos számban választott küldöttek vettek részt, és vitatták meg az rektorok előterjesztéseit, és alakítottak ki lényeges kérdésekben közös állásfoglalást. Az MRK tízéves jubileumáról megjelentetett kis kötet számos részletét tartalmazza az akkori történéseknek.

Az MRK megalakulását még abban az évben, 1988-ban a Magyar Főiskolák Egyesületének létrehozása követte. Az MFE rövidesen felvette a *Főiskolai Főigazgató Konferencia* (FFK) nevet, és ekként működött a konferenciák 2006-os integrációjáig, azzal a módosulással, hogy 1995-ben önállósodott a *Művészeti Egyetemek Rektori Széke* (MERSZ), mely a művészeti szakmák sajátos kérdéseivel részben még ma is önállóan foglalkozik. Ilyen helyzetben már indokolt volt rendszeressé tenni a koordinációt a szervezetek között, aminek több, ma már kevésbé érdekes változata működött rövidebb-hosszabb ideig (például *Felsőoktatási Konferenciák Szövetsége* [FKSZ]).

A szervezetnél talán fontosabbak az *új út* keresés tartalmi kérdései. Ehhez négy dokumentumból érdemes idézni – csak minimális háttér-információval kiegészítve azokat:

I. Országos Egyetemi Fórum, Budapest, 1989. április 5–6. *Fülöp József* MRK elnök expozéja:

„Az akadémiáknak, a főiskoláknak, az egyetemeknek mindig az idő adta feladatok figyelembe vételével kell munkálkodniuk, a változó tudományos, politikai és gazdasági élet ismeretében. Keresniük kell minden időben az utakat, amelyeken járva leginkább megfelelnek a tudomány méltóságának és nemzetük boldogulásának. Különösen a sorsválasztó, a sorsdöntő időkben.

Ma ilyen esztendőket élünk: a tisztázás, az útkeresés idejét. Politikában, gazdaságban, művelődésben egyaránt. A megújulás vágya és szüksége az élet minden területén mutatkozik. [...] Az elmúlt esztendő második felében hallgatói demonstrációk sürgették a felsőoktatás korszerűsítését.”

A fejlett és demokratikus „Nyugat” sokféle formában segített az új út keresésében. A *Citizens Democracy Corps* (CDC, USA) a hazai helyzet alapos tanulmányozása, állami és egyetemi vezetőkkel folytatott konzultációi, számos tény és adat alapján fogalmazta meg javaslatát 1991-ben. Az akkori magyar felsőoktatás elismerését kell látnunk abban is, hogy a CDC-team vezetője nem kisebb nemzetközi tekintély, mint Derek Bok, a Harvard University korábbi elnöke volt. A dokumentumból csak néhány rövid megállapítást emelünk ki:

- Nincs olyan átfogó terv, amely a felsőoktatás céljait, azok fontossági sorrendjét meghatározná; ellentmondásokkal telített a kormány szerepe és az egyetemi önállóság biztosítékainak rendszere.

- Helyeseljük az elkötelezettséget az egyetemi önállóság megteremtéséért. Újra és újra bebizonyosodott, hogy erős oktatási rendszer kialakulásának alapja az egyetemek függetlensége az államtól.
- Az európai mintát követve a rektorokat és a dékánokat professzorokból és hallgatókból álló egyetemi és kari tanácsok választják rövid (hároméves), megújítható időtartamra. A költségvetést és a tantervet a tanácsnak kell elfogadnia.

De a magyar felsőoktatás progresszív vezetői, szélesebb társadalmi háttérrel (minisztériumok, MRK, FFK, GOSZ⁴, VOSZ⁵, kutatók) is mélyreható elemzéseket végeztek, és érdemi, koncepcionális javaslatok egész sorát fogalmazták meg. Ennek összefoglalója egy tárcaközi vegyesbizottság munkája alapján elkészült, *„A magyar felsőoktatás fejlesztése 2000-ig”* című, ún. „zöld könyv” (1992). Érdemes a dokumentumot jegyző személyiségek nevét felsorolni: Kocsis Károly (GATE), Andorka Rudolf (BKE⁶), Illyés Sándor (BGGYF⁷), Michelberger Pál (BME), Réthelyi Miklós (SOTE), Róna-Tas András (JATE).

Alapvetésük – mint később látni fogjuk – ma is érvényes: *„A felsőoktatás színvonala, fejlődése meghatározó feltétele a magyar társadalom és gazdaság átalakulásának, jövőbeli perspektívájának.”*

A felsőoktatás új útja mögötti erős társadalmi-politikai hátteret két esemény jól tükrözi:

- *„Az MRK 1992. október 15-i ülésén Kupa Mihály pénzügyminiszter támogatásáról biztosította a fejlesztési programot.*
- *1992. október 16-án Antall József miniszterelnök fogadta a felsőoktatás képviselőit: egyetértés alakult ki a felsőoktatás aktuális kérdéseit, a fejlesztési koncepció fontosabb elemeit illetően.”*

A koncepció majd egy évtizedre szólt, a legtöbb tekintetben részletes kifejtéssel. A megvalósulás elemzése ma már kevésbé időszerű, de megállapítható: fontos és világos vezérfonal volt mind a felsőoktatás, mint a vele szoros kapcsolatban álló állami és társadalmi szervek, szervezetek számára. Mindenki tudhatta, merre van az új út. És jelentősen hozzájárult első felsőoktatási törvényünk létrejöttéhez is. Annak koncepcióját, szerkezetét és meghatározó tartalmi elemeit egy *ad hoc* bizottság dolgozta ki, amit Király Tibor akadémikus, az ELTE jogászprofesszora vezetett.

Lehet szubjektív megközelítésnek minősíteni, de a szerző úgy véli, és ezt tények, adatok, dokumentumok támasztják alá: felsőoktatásunk rendszerváltásának fő hajtóereje annak az erős társadalmi igénynek a kielégítése, amit – Széchenyi István közismert kifejezésével – a *„kiművelt emberfők sokasága”*, ezek képzése és kibocsátása jelent.

⁴ GOSZ – Gimnáziumok Országos Szövetsége.

⁵ VOSZ – Vállalkozók és Munkáltatók Országos Szövetsége.

⁶ BKE – Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem.

⁷ BGGYF – Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Tanárképző Főiskola.

Önálló törvények a magyar felsőoktatásról, benne a rektori konferenciáról

Felsőoktatásunk komplex rendszeréből – az írás célját alapul véve – indokolt kiemelni az MRK jogállásának, erre alapozott önmeghatározásának, az ezzel szoros összefüggésben lévő intézményi autonómiának, s a háttérrel is adó intézményrendszernek a kérdéskörét, alakulását. A változásokat a három törvény releváns paragrafusai értelemszerűen jól tükrözik.

Az MRK törvényi- és önmeghatározásának (jogállásának) három állomása:

- Az 1993-as törvény legalizálja az MRK-t.
1993. Ftv. 68. §⁸ „(1) *Az egyetemek képviselőiből álló Magyar Rektori Konferencia, Művészeti Egyetemek Rektori Széke, valamint a főiskolák képviselőiből alakult Főiskolai Főigazgatói Konferencia a felsőoktatási intézmények képviseleti szervei, melyek véleményt nyilváníthatnak, illetve javaslatot tehetnek a felsőoktatást irányító közigazgatási és egyéb szervek részére a felsőoktatást érintő bármely kérdésben.*”
- Ennél részletesebben fogalmaz és érdemi jogokat ad a 2005-ös törvény.
2005. Ftv. 114. §⁹ „(1) *Az MRK a felsőoktatási intézmények képviseletére, érdekeinek védelmére jogosult testület, amely a felsőoktatás rendszerének működésével kapcsolatos bármilyen kérdésben véleményt nyilváníthat, javaslatot tehet [...]*
(4) *Az MRK [...] jogszabályhoz társuló egyetértési jogát a jogi szabályozással érintett tudományos és ehhez kapcsolódó oktatási, kutatási kérdések tekintetében gyakorolja.*”
 - *Egyetértési jogok:* képesítési keretek, képzés indítás eljárási szabályai (kormány); Alap- és mesterképzések képzési és kimeneti követelményei (KKK), a szakirányú továbbképzés általános feltételei (miniszter).
 - *Delegálási jogok:* MAB¹⁰-ba (19-ből) 11 tag, MAB FvB¹¹-ba (3-ből) 2 tag, MAB FB¹²-ba (3-ből) 1 tag, FTT¹³ (15-ből) 3 tag, OTKA¹⁴-alelnök, OÖT¹⁵ 1 tag, FÉT¹⁶ 1 képviselő (és más kisebb súlyú delegálások).
- Majd minden tekintetben radikálisan redukál (éppen csak megemlíti) a 2011-es törvény:
2011. Nftv 72. §¹⁷ „(1) *Az MRK a felsőoktatási intézmények képviseletére, érdekeinek védelmére jogosult konzultatív testület, amely jogi személy, székhelye Budapest, képviseletére az elnök jogosult.*”

⁸ 1993. évi LXXX. törvény a felsőoktatásról.

⁹ 2005. évi CXXXIX. törvény a felsőoktatásról.

¹⁰ MAB – Magyar Felsőoktatási Akkreditációs Bizottság.

¹¹ MAB FvB – Magyar Felsőoktatási Akkreditációs Bizottság Felülvizsgálói Bizottság.

¹² MAB FB – Magyar Felsőoktatási Akkreditációs Bizottság Felügyelő Bizottság.

¹³ FTT – Felsőoktatási és Tudományos Tanács.

¹⁴ OTKA – Országos Tudományos Kutatási Alap(programok).

¹⁵ OÖT – Országos Ösztöndíjtanács.

¹⁶ FÉT – Felsőoktatási Érdekegyeztető Tanács.

¹⁷ 2011. évi CCIV. törvény a nemzeti felsőoktatásról.

- Véleménynyilvánítási és javaslattevési jog: *megszűnt*
- Egyetértés jog: *megszűnt*
- Delegálási jog: *erősen lecsökkent*
 - 11 helyett 3 tagot a MAB-ba,
 - 2 helyett 0 tagot a MAB FvB-be,
 - OTKA alelnök (már nincs OTKA), 1 OÖT-tag, 1 FTT-tag¹⁸, 1 FÉT-képviselő.

Fenti keretekkel értelemszerűen szorosan összefügg az MRK önmeghatározása.

Az MRK céljai, funkciója tükröződnek változó alapszabályai tükrében. Ezekben értelemszerűen sokféle egyensúly és hangsúlykeresés jelenik meg – külső és belső tényezők kereszttüzeiben. Olyanok közötti egyensúlykeresés és hangsúlykiemelés – lakonikus rövidséggel fogalmazva –, mint például

- jogok *vs.* kötelességek
- értékek *vs.* érdekek
- érdekérvényesítés kívül *vs.* érdekköltés belül
- minőség *vs.* mennyiség
- szinergia *vs.* additivitás
- előtérben állás *vs.* háttérben maradás
- nyilatkozunk *vs.* hallgatunk
- kiállunk *vs.* kivárunk.

Ezek, mintegy önmeghatározásként, így jelennek meg – vagy éppen nem jelennek meg – az MRK három dokumentumában:

- 1988 – Az MRK alapító okirata
 - „A rektori konferencia és az országos egyetemi fórum célja:
 - az egyetemek vezetőinek, illetve képviselőinek tanácskozása az intézményeket érintő legfontosabb időszerű kérdésekről;
 - az egyetemek közötti és a külső intézményekkel folytatott együttműködés hatékonyságának növelése;
 - a társadalom informálása az egyetemek helyzetéről és közérdekű törekvéseiről;
 - döntéshozókészítés, állásfoglalások, ajánlások kidolgozása és elfogadása, valamint időszerű javaslatok kezdeményezése a politikai és állami vezetést, illetve a felsőoktatási intézmények felé;
 - az érdekképviseleti tevékenység összehangolása.”

¹⁸ Az FTT 2011 óta az Nftv. szerint *Felsőoktatási Tervezési Testület*. Tagjait a miniszterelnök bízza meg. <http://www.kozlonyok.hu/nkonline/MKP/DF/hiteles/mk19044.pdf>, 1239. hozzáférés: 2020. 11. 15. Tevékenységéről nyilvánosan (az interneten) semmilyen információ nem érhető el, saját honlapja régóta nincs.

- 2005 – Az MRK alapító okirata

Az MRK célja: *„A magyar egyetemek tevékenységének összehangolása, hatékonyabb érdekképviselése és az egyetemi felsőoktatás harmonikus fejlődésének elősegítése.”*

Megmaradtak az előbbi célok, s kiegészültek három újabb, akkor fontosnak tartott feladattal:

- Az egyetemek nemzetközi kapcsolatainak bővítése;
 - Közreműködés az egyetemi menedzsment fejlesztésében;
 - A fenti célok elérésének anyagi támogatása az egyetemi oktatás fejlesztésére szánt hazai és külföldi eredetű pénzügyi források felkutatásával és összegyűjtésével, alapítványok létrehozásával és működtetésével.
- 2012 – Az MRK Köztestületi Alapszabálya
 - *„Az állami feladatok ellátásában közreműködő, független, konzultatív jogi személyiséggel rendelkező köztestület.*
 - *Célja: Magyar Rektori Konferencia közhasznú (egyben cél szerinti) tevékenysége keretében a felsőoktatási intézmények képviselőit és érdekvédelmét látja el, a Nemzeti felsőoktatásról szóló 2011. évi CCIV. törvényben, illetve az egyéb vonatkozó jogszabályokban részletezett közfeladatoknak megfelelően.*
 - *Annak érdekében, hogy ezen feladatának és alapcéljának eleget tudjon tenni, a felsőoktatási intézmények vezetői kapcsolattartásának érdekében rendszeres fórumot biztosít, ahol lehetőség nyílik a vélemények kicserélésére, és a jogszabályok által meghatározott körben döntések, határozatok meghozatalára.”*

Az MRK szervezete vs. a magyar felsőoktatás intézményrendszere

Fontos tényező az MRK összetétele. Ezt az Országgyűlés által elismert felsőoktatási intézmények listája határozza meg, hiszen ezen intézmények vezetőiből áll össze automatikusan a testület. Számos bizottságában természetesen nem csak intézményvezetők vesznek részt.

A mindenkori helyzetet és a változásokat az intézmények száma, kategóriája és fenntartója szerinti adatok jól tükrözik, bár olykor a számok mögé is be kell tekinteni. Közismert, hogy 1990 előtt csak állami és egyházi fenntartású intézmények működtek, ún. magán (alapítványi) intézmények nem voltak. (Nem szerepeltetjük itt külföldi intézmények hazánkban működtetett fiáléit, s bár ezek száma közel harminc, jelenlétük nem számottevő a hazai felsőoktatásban.)

	Egyetem			Alkalm. tud. egyetem			Főiskola/Akadémia			Összes		
	1988	2005	2020	1988	2005	2020	1988	2005	2020	1988	2005	2020
Állami	19	18	14	–	–	4	43	13	1	62	21	19
Egyházi	0	5	5	–	–	2	17	22	18	17	27	25
Alapítv.*	0	2	2+7	–	–	0+4	0	12	0+5	0	14	18
Összes	19	25	28	–	–	10	60	47	24	79	62	62

*Az alapítványi intézmények sorában (2020): állami háttérű + magán háttérű alapítványi intézmények.

Felsőoktatásunk intézményrendszere szinte folyamatosan (át)alakul. Ennek nagyobb – az MRK összetételét is érintő – állomásai a magán (alapítványi) és egyházi intézmények megjelenése a rendszerváltás után, majd az államiak körében 2000-ben végbement integráció. Utaltunk már rá, hogy 2005-ben a főiskolák vezetői is rektori címet kaptak. 2006-ban egyesült az MRK, az FKK és a MERSZ – a Parlamentben tartott ünnepi ülés keretében. 2018-ban – és azóta – több főiskola *alkalmazott tudományok egyeteme* besorolást kapott. 2019-ben kezdődött az állami egyetemek egy részének alapítványi keretekbe sorolása, ami a számokon alig módosít, de az ilyen intézményi rektorok az MRK-ban már más háttérrel (érdekekkel és függőséggel) jelennek meg. Ennek hatását ma még nehéz felmérni. (Az Nftv ez évben közel húsz intézmény/kar átsorolását rendelte el.) Az állami intézmények szám szerint ugyan kisebbségben vannak, de a hallgatók döntő hányada, kb. 85%-a ezekben tanul. (Az MRK-ban a rektorok elsősorban intézményük mérete szerint súlyozott szavazatokkal rendelkeznek.) Az Nftv-ben már nem szerepel az *esélyegyenlőség és az egyenlő bánásmód* biztosítása, ami a magánintézményeket érintette hátrányosan.

Az MRK belső szervezetét az *Alapszabály* határozza meg. Mindkettőről, s a mindenkor személyi összetételről is MRK honlapja ad tájékoztatást. A szervezet váza:

- Plénium (hatvannégy rektor) – Elnökség (11 tag) – Elnök, társelnök, tiszteletbeli elnök, 2 alelnök;
- 3 tagozat (állami, egyházi, magánintézményi), 20 különféle bizottság;
- Felügyelő Bizottság;
- Titkárság.

Az MRK működésének anyagi háttérét elsősorban a tagdíjak, továbbá alkalmi pályázatok biztosítják.

Az egyetemi autonómia, mint az MRK lényegének bázisa

Az MRK lényege akkor érvényesül(het), ha azt autonóm intézmények vezetői alkotják. Ezért meghatározó lényegi kérdés az intézményi autonómia (önkormányzat) ügye. Ezt

is a törvények határozzák meg elsődlegesen, amit persze a mindenkori kormányzat gyakorlata különbözőképpen formál és realizál.

- 1993. Ftv

64. § „(2) Az oktatás, a tudományos képzés, a művészeti tevékenység, a kutatás és a tanulás szabadságának biztosítása érdekében a felsőoktatási intézmények önkormányzati joga, különösen

- a) szervezeti és működési rendjük önálló kialakítása;
- b) az oktatók, a tudományos kutatók és a vezetők kiválasztása;
- c) a költségvetési támogatásra is figyelemmel a felvehető hallgatók számának megállapítása, továbbá a felvétel feltételeinek meghatározása, a hallgatók kiválasztása és felvétele;
- d) tantervek, tananyagok, képzési programok meghatározása, valamint bizonyítványok, végzettséget, illetőleg szakképesítést tanúsító oklevelek kibocsátása, továbbá kreditértékek beszámítása feltételeinek meghatározása az intézménybe való felvételkor, illetve átvételkor;
- e) tudományos kutatási programok kidolgozása, tudományos kutatási feladatok meghatározása és szervezése;
- f) a részére jóváhagyott pénzügyi eszközök, források és előirányzatok feletti rendelkezési jog, valamint a kezelésükben lévő vagyontárgyakkal kapcsolatos jogok gyakorlása;
- g) nemzetközi oktatási és kutatási kapcsolatok kialakítása és fejlesztése;
- h) az intézményben folyó oktató és kutató munka minőségét biztosító intézkedések bevezetése és ellenőrzése.”

65. § „(1) Az állam a felsőoktatással kapcsolatos feladatait a felsőoktatási intézményeknek az Alkotmányban és e törvényben szabályozott, valamint e törvény alapján megalkotott intézményi Szabályzatukban megállapított jogok, kötelezettségek és hatáskörök tiszteletben tartásával látja el.”

- 2005. Ftv

1. § „(2) E törvény célja megteremteni a jogi feltételeket ahhoz, hogy a felsőoktatási intézmény az e törvényben biztosított autonómia szerint működhessen, azzal élhessen, továbbá biztosítsa az autonómia gyakorlásában való részvételt az oktatók, a kutatók és a hallgatók számára. Az autonómia (3) bekezdésben felsorolt elemeit [oktatás, kutatás, szervezet, személyügyek és gazdálkodás] a törvények által meghatározott keretben lehet gyakorolni. Az autonómiát érintő rendelkezéseket csak törvényben vagy törvény felhatalmazása alapján lehet szabályozni. Az autonómia gyakorlásánál figyelembe kell venni a felsőoktatási intézmény szabályzataiban foglaltakat is.”

- 2011. Nftv

75. § „(1) A fenntartói irányítás nem sértheti a felsőoktatási intézmény – a képzés és kutatás tudományos tárgyával és tartalmával kapcsolatos kérdések tekintetében biztosított – önállóságát.”

Az önállóságot az Nftv tételesen nem fejt ki és nem határozza meg, az *intézményi autonómia* és az *önkormányzat* szavak nem fordulnak elő a törvényben. (Csak hallgatói és doktoranduszi önkormányzat van, sokféle joggal, az oktatóknak ilyen lehetőséget az Nftv nem ad.)

Az egyetemi, azon belül a rektori/szenátusi autonómia (hatáskör) terén radikális változást – döntően csökkenést – eredményezett a kancellári rendszer bevezetése 2014-ben. Ez természetesen következéssel járt az MRK tevékenységére, hatáskörére is, de ez külön tanulmány(oka)t érdemel(t).¹⁹

Az MRK megjelenése a felsőoktatási szférában és a hazai közéletben

Az MRK testületként, közösségként talán mindenekelőtt tagjaira hat. Maguk a rektorok tudják megítélni, mit jelent ez számukra. Ők viszik, vihetik haza hatását egyetemükre is. Ennek lehet(né)nek nyilvános dokumentumai (egyetemi tanácsi, szenátusi jegyzőkönyvek, egyetemi hírlevelek, újságok stb.), de ilyenekkel a szerző nem találkozott.

Az MRK titkársága évek óta napi sajtószemlét küld körbe e-mailben az arra igényt tartóknak. Ez sok információt tartalmaz felsőoktatási intézményeinkről, de ezekben az MRK, mint a magyar felsőoktatás reprezentánsa igen ritkán jelenik meg, minden bizonnyal azért, mert e tekintetben nem aktív.

Talán ennél is fontosabb az MRK megnyilvánulása a kormányzat és a társadalom felé. Ezt fejezik ki a testület állásfoglalásai, javaslati, rendezvényei. A megjelenés helyei: az MRK honlapja és az Országos Sajtószolgálat (lényegében az MTI) hírei.

A honlapon jórészt szervezeti témákról, ülésekről, tisztségviselők választásáról olvashatunk. Az ülések anyagát végig nézve feltűnik, hogy részben minisztériumi vezetők tájékoztatása, részben külső szervezetek képviselőinek prezentációi dominálnak, s a korábbihoz hasonló határozott állásfoglalások az utóbbi években már csak ritkán születnek (pl. a CEU eltávolítása és a gender szak megszüntetése ügyében). Társadalmi kérdésekben az MRK nem nyilatkozik meg.

Említettük, hogy az első felsőoktatási törvény előkészítésében, az új rendszer kialakításában meghatározó és elismert szerepet töltött be az MRK. Ennek és további munkájának szimbolikus elismerése volt, hogy a parlament kongresszusi termében tartott 10 éves jubileumát személyesen köszöntötte a köztársasági elnök, a miniszterelnök, a

¹⁹ *A kancellári rendszer bevezetése a magyar felsőoktatásban*, szerk. Kovács Gergely, NFKK kötetek 1. (Budapest, 2016), http://unipub.lib.uni-corvinus.hu/2205/1/NFKK_201601.pdf, hozzáférés: 2020. 11. 15.

miniszter, s ugyanezt tette az európai, az osztrák és a német rektori konferencia elnöke is. A miniszterelnök legutóbb 2012-ben a Debreceni Egyetem centenáriuma keretében tartott MRK ülésen mondott beszédet, ahol bejelentette: *„A magyar egyetemi és főiskolai oktatás korszerűsítése és hosszú távú stabilitása az önfenntartó rendszer létrehozásán keresztül lehetséges.”* Ugyanitt a CRE (a mostani európai rektorkonferencia) elnöke is köszöntötte magyar felsőoktatást. Ilyen részvételre azóta sem volt példa.

Tanulságos lehet idézni az MRK néhány állásfoglalását.

*MRK-közlemény*²⁰ – 2012. december 6.

„Az MRK tájékoztatja a közvéleményt, hogy a ma bejelentett, a magyar felsőoktatást alapjaiban érintő kormányhatározatokkal nem ért egyet. Az előzetes egyeztetés nélkül hozott intézkedéseket elutasítja.”

Az okok röviden:

1. Ezek az intézkedések már a közeljövőt is kiszámíthatatlanná teszik.
2. Az elsősorban fiskális szempontoknak alárendelt elképzelések az elfogadott alapelvekkel is ellentétesek.
3. A családok anyagi teherbíró képességét figyelmen kívül hagyják, szociális igazságtalanságot eredményeznek.
4. A legtehetségesebb fiatalokat készítetik az ország elhagyására.
5. A forráskivonás a nemzetközi trendekkel ellentétes.
6. Mindez veszélyezteti a magyar értelmiség újratermelődését.

MRK-közlemény (részletek) – 2012. december 18.

„A nemzeti felsőoktatás visszafejlesztését eredményező lépések, a működéshez szükséges anyagi források kivonása, egyetemeink és főiskoláink pénzügyi kivéreztetése helyett, a jövőnk érdekében éppen ellenkező irányú közpolitikára van szükség: be kell fektetni a tudásba, az egyetembe, a jövőbe. Növelni és nem csökkenteni kell a felsőoktatási ráfordításokat. Az elmúlt időszakban éppen az ellenkezője történt. Öt év alatt 40%-kal csökkent egyetemeink és főiskoláink állami támogatása, miközben a GDP mértéke nagyjából változatlan maradt.” [...]

„A magyar felsőoktatás a közösség javát, a társadalom fejlődését, az emberek tehetségének, tudásának fejlesztését, a családok jövőjét, a tudás értékének növelését szolgálja. Az MRK ehhez kéri a társadalom támogatását.”

MRK-közlemény – 2013. május 13.

„Az egyetemi autonómia az európai felsőoktatás több évszázados értéke, melybe nemcsak az oktatási, kutatási autonómia tartozik, hanem az intézmény felelős vezetőinek kiválasztása is. Az MRK nem tartja elfogadhatónak a rektorválasztás eljárásának jelenlegi törvényi szabályozását, azt, hogy a rektorjelölt személyéről nem a szenátus dönt. Az MRK egyhangúlag kéri a szabad rektorválasztás biztosítását, ezzel egyidejűleg támogatja a Fenntartói Testület létrehozását.”

²⁰ Minden MRK-közlemény: www.mrk.hu.

Látni kell: a nemzeti felsőoktatásról szóló törvény (Nftv) akkor érvényes szabályozása lehetővé tette, hogy az MRK – a szenátusok által szabadon választott, intézményüknek felelős rektorok független testülete helyett a miniszter által javasolt intézményvezetők – neki lekötözött – testülete legyen. (Ez nem az egyes rektorok személyére, hanem a rendszerre vonatkozó megállapítás!)

MRK elnöki levél (részlet) – 2013. május 14.

„Éppen a Felsőoktatási Kerekasztal keretében a felsőoktatás jövőjéről megkezdett érdemi egyeztetések tükrében tartjuk méltánytalannak és elfogadhatatlannak azt, hogy a felsőoktatás szabályozására vonatkozó egyes törvények módosításáról nagy terjedelmű – a felsőoktatást is érintő – törvényjavaslat kerül benyújtásra az Országgyűlés részére anélkül, hogy arról az MRK érdemben kifejtette volna álláspontját.”

MRK-közlemény (részletek) – 2013. május 15.

„A Magyar Rektori Konferencia már többször jelezte, a nominálértéken több mint 80 milliárd forintos csökkenésből az idei évre érvényesített 32 milliárd forint összegű állami támogatás elvonás miatt a rendelkezésre bocsátott előirányzatok az intézmények alapfeladatainak ellátásához szükséges működtetés, üzemeltetés költségeit már nem biztosítják, a forráskivonást már nem tudják az állami egyetemek, főiskolák kigazdálkodni.” [...]

„A Magyar Rektori Konferencia azt várja, hogy a jogszabályi rendelkezések alapján járó tavalyi támogatások kifizetésével, valamint a fenntartó által ígért 58 Mrd forint támogatás folyósításával a felsőoktatás-politikai kormányzat biztosítsa a magyar felsőoktatás további működőképességét.”

Az MRK felsőoktatáspolitikai kérdésben utoljára 2017. április 3-án adott ki nyilatkozatot, konkrétan a Central European University (CEU) ügyében:²¹

„A Magyar Rektori Konferencia a sajtóból értesült a nemzeti felsőoktatási törvény módosítását célzó javaslat benyújtásáról. Sajnálattal állapítjuk meg, hogy az MRK-nak az előterjesztő ebben az esetben nem biztosított véleményezési lehetőséget. [...]

Az MRK elnöksége aggodalommal érzékeli, hogy az országot érintő negatív megítélés már olyan méreteket ölt, ami a magyar felsőoktatás nemzetközi kapcsolataira negatív hatással lehet. Mivel ez a kommunikáció gyakran részleges információkon alapul, kéri az oktatáspolitikai irányítóit, hogy mindent tegyenek meg ezen negatív tendenciák ellensúlyozására.”

²¹ <http://www.mrk.hu/2017/04/03/a-magyar-rektori-konferencia-kozlemenye-8/>, hozzáférés: 2020. 11. 15.

Közismert, hogy az MRK álláspontjának sem lett semmilyen pozitív következménye. Az MRK szerepének történeti változását – de írható, hogy megváltozását – illusztráló példa a közelmúltból: a honlap szerint az Elnökség 2020. március 10-i ülésén több kérdésről tárgyaltak Bódis József államtitkárral (megjegyzendő: az MRK 2014–2018 közötti elnökével), de a hat állami egyetem fenntartójának megváltozásáról szóló javaslat (ami akkor már a kormány előtt volt, hiszen ott március 11-én döntés született róla) nem került szóba:²² az MRK-nak azóta sincs publikus véleménye ezekről a nagy horderejű változásokról. Nem jelent meg állásfoglalása, nyilatkozata az MTA kutató-intézeteinek váratlan leválasztásáról sem. Mindezt lehet egyéni, netán túlzó elvárásnak tekinteni. Objektív viszonyításul e tekintetben (is) érdemes megnézni néhány európai rektorkonferencia honlapját.

*„Az egyetemek hangja?” – Voice of the Universities,
Die Stimme der Hochschulen*

Az Európai Egyetemi Szövetség (EUA), a Német Rektorkonferencia (HRK), miként az osztrák UNIKO az „*egyetemek hangja*”-ként definiálja önmagát.²³ De ilyen szlogen nélkül is ez látszik a cseh, a lengyel, a szlovák RK honlapján is. Ennek megfelelően adnak ki és jelentetnek meg rendszeresen reaktív és proaktív állásfoglalásokat.²⁴ Javaslatokat dolgoznak ki és hoznak nyilvánosságra, illetve juttatnak el illetékes szervezeteknek, miniszternek, kormánynak, indokolt esetben még az államfőnek is. Lásd pl. a Cseh Rektori Konferencia honlapját.²⁵ Ha indokolt, nem csak felsőoktatási, hanem társadalmi kérdésekben is aktívak, mint pl. a Lengyel Rektori Konferencia.²⁶

²² <http://www.mrk.hu/2020/03/11/elnokegi-ulest-tartott-az-mrk/>, hozzáférés: 2020. 11. 15.

²³ <https://eua.eu>, <https://hrk.de>, <https://uniko.ac.at/>, hozzáférés: 2020. 11. 15.

²⁴ <https://www.srk.sk/sk/aktuality/431-slovenska-rektorska-konferencia-zasadne-nesuhlasi-s-okliestenim-akademickej-samospravy> hozzáférés: 2020. 11. 15. „Az SRK megismerte a »Nemzeti Integrált Reformtervet«, és szilárd alapnak tartja az egyetemi szekció nyilvános vitájához. A dokumentum sok ötletét pozitívan érzékeli a rektorok. A vezetői elemek megerősítésével és az akadémiai önkormányzati szervek kompetenciáinak ésszerű kiegyensúlyozásával azonosítják az innováció szükségességét és rugalmasabbá teszik a felsőoktatás irányításának rendszerét.

Az SRK azonban semmiképpen sem azonosulhat az akadémiai önkormányzat javasolt csökkentésével. A javasolt változatban a Szlovák Köztársaság felsőoktatása autonómiájának de facto végét érzékeli. Kategorikus egyet nem értését fejezi ki a javasolt modellel, amelyben az akadémiai tisztviselők megválasztása az akadémiai szenátusok kezéből az újonnan létrehozott igazgatóságokba kerül. Az SRK az akadémiai önkormányzat rendszerében megtestesült akadémiai szabadságokat „1989 novemberének” alapvető eredményének és a középkori egyetemek akadémiai kiváltságainak folytatásának tartja, amelyhez a szlovák egyetemek és főiskolák büszkén csatlakoznak.” (gépi fordításban)

²⁵ <https://www.crc.muni.cz/en/documents/resolutions>, hozzáférés: 2020. 11. 15.

²⁶ „Position of the KRASP Presidium of December 20, 2019
The KRASP Presidium, guided by concern for the good of our country, expresses its strong opposition to attempts to break the separation of powers and undermining the independence and independence of the courts.

Ennek apropóján említsük meg azt is, hogy több ilyen testület jelentet meg és küld tagjainak, igény bejelentésére bárkinek rendszeres (havi) információs lapot.²⁷ Ezek érdemi és az internet nyilvánossága révén széles körben látható és a közvéleményt informáló tartalmas működést tükröznek: dokumentálják, hogy ott a Rektori Konferencia valóban az egyetemek hangja.

Hazai kapcsolatok, nyilvánosság

Az MRK érzékelhető kell legyen mind a felsőoktatási szféra, mind a kormányzat (fenntartók), mind a társadalom számára. Ezt testületként kell megtegye minden irányban, ami egyúttal lehetővé teszi, hogy a rektorok saját intézményükben is érzékeltessék az MRK szerepét, tevékenységét, ha úgy tetszik, adjanak számot (tájékoztatást) a testületben végzett tevékenységükről. Ilyenről az intézményi honlapokon, azon túl, hogy a rektort megválasztották valamilyen MRK tisztségre, vagy ott ülésezett a testület (vagy egy bizottsága), nem található információ.

Századunkban a nyilvánosság meghatározó formája az internet. Elsősorban a saját honlap, de a kereső programok segítségével az egész világháló. Az MRK megjelenése a magyar médiában meglehetősen ritka, pl. sajtókonferenciát nem tart, OS/MTI közleményt ritkán ad ki. Ezek hiányának a sajtó olykor hangot is ad.²⁸

Az MRK tevékenységének sokféle kívülről érzékelhető formája van/lehet: állásfoglalások, javaslatok, sajtóközlemények, kiadványok és rendezvények. Mindegyikre van néhány példa korábbról és a közelmúltból is. Feltűnő, hogy nincsenek éves jelentések az MRK tevékenységéről (csak pénzügyi beszámolók vannak), szemben azzal az általános gyakorlattal, ami pl. a Hallgatói Önkormányzatok Országos Szövetsége, a MAB, a Cseh (CRC) vagy az Osztrák Konferencia (UNIKO) honlapján látható.²⁹

We are deeply concerned about the draft amendment to the Sejm bill to amend the Act on the structure of common courts, the Act on the Supreme Court and some other acts.

Recognizing as their duty under the social responsibility of universities to respond in cases of threat to the basic systemic principles of our country, we point out that the amendments proposed in the draft lead to undermining the foundations of a democratic state ruled by law, as set out in the Constitution of the Republic of Poland and in the law of the European Union.

Violation of these foundations would have far-reaching consequences leading Poland out of the community of democratic, law-abiding countries that make up the European Union.

At the same time, the KRASP Presidium strongly supports the position of deans of law faculties of Polish universities in this matter.”

²⁷ info@universitiesuk.ac.uk, newsletter@uniko.ac.at, hozzáférések: 2020. 11. 15.

²⁸ <https://444.hu/2020/10/04/a-magyar-rektorok-neman-nezik-vegig-ahogy-elveszik-az-egyetemek-fuggetlenseget>, hozzáférés: 2020. 11. 15.

²⁹ <https://hook.hu/cms/atlathatosag>, <https://www.mab.hu/wp-content/uploads/2020/06/K%C3%B6zhaszn%C3%BAs%C3%A1gi-besz%C3%A1mol%C3%B3-2019.-test%C3%BClet.pdf>, <https://www.crc.muni.cz/en/documents/annual-reports>, <https://www.crc.muni.cz/en/documents/president-reports>, <https://uniko.ac.at/organisation/jahresberichte/organisation/jahresberichte/dokumentation/>, hozzáférések: 2020. 11. 15.

Nemzetközi kapcsolatok – Európai beágyazottság

1988 *Magna Charta Universitatum*, Bologna

Az európai egyetemek Magna Chartája a sok évszázados hagyományokra hivatkozva rögzítette az ezredvég egyetemének misszióját, működésének alapelveit, és feladatai teljesítésének eszközeit. Az intézményi autonómiát, a sokféleséget legfőbb elvként fogalmazta meg, amelyet az oktatás és kutatás egysége, az akadémiai szabadság kívánalma követ. Eddig nyolcvan ország 755 egyeteme, köztük tizenegy magyar egyetem írta alá: BCE, BME, DE, ELTE, KEE, ME, PE, PTE, SE, SZIE, SZTE³⁰

1999 *Bologna Declaration*

A nyilatkozatot harminckét ország (közte hazánk) minisztere jegyzi.³¹ Ezt kétévente rendszeres elemzések, miniszteri találkozók, új kezdeményezések, nyilatkozatok követik. Ezek néhány fontosabb eleme:

- Kezdetben két-, majd háromciklusúra bővült lineáris képzési rendszer;
- mobilitás segítése, *diploma supplement* bevezetése, szociális dimenzió erősítése, stb.;
- ESG: *European Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area* – ennek bázisán létrejött és jól működik az európai felsőoktatási minőségbiztosítás közös felfogású rendszere.

A CRE (az Európai Rektorkonferencia) 1994-ben Budapesten tartotta közgyűlését. A több mint hatszáz rektor részvétele, a kiváló szervezés az új útját megtaláló magyar felsőoktatás nagy nemzetközi elismerése volt. Ebben elvülhetetlen érdemei voltak Kocsis Károlynak, a Gödöllői Egyetem rektorának, a CRE/EUA Board ez ideig egyetlen magyar tagjának. Elismerést volt, hogy a kilencvenes években ebben az MRK társult tag lehetett.

A CRE és az EUREC 2001-ben egyesültek *European University Association* (EUA) néven. Ebben az MRK *collective full member*, 13 intézményünk *individual full member*, 2 pedig *individual associate member*. Az EUA *Institutional evaluation* programjában eddig öt egyetemünk kérte értékelését.³² 2008-ban a Budapesti Corvinus Egyetem az *EUA Quality Assurance Forum* sikeres rendezője volt. 2012-ben az EUA elnöke előadást

³⁰ BCE – Budapesti Corvinus Egyetem, BME – Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem, DE – Debreceni Egyetem, ELTE – Eötvös Loránd Tudományegyetem, KEE – Közép-európai Egyetem, ME – Miskolci Egyetem, PE – Pannon Egyetem, PTE – Pécsi Tudományegyetem, SE – Semmelweis Egyetem, SZIE – Szent István Egyetem, SZTE – Szegedi Tudományegyetem.

³¹ Nagy megtiszteltetés volt, hogy a bevezető konferencián – egyedül Közép-Kelet Európából szekcióelnök voltam.

³² József Attila Tudományegyetem, Kossuth Lajos Tudományegyetem, Budapesti Corvinus Egyetem, Szegedi Tudományegyetem, Nemzeti Közszoigalati Egyetem.

tartott az MRK plénumán, a Debreceni Egyetem centenáriumán. Az MRK és az EUA érdemi együttműködéséről évek óta egyikük honlapján sem található információ.

A kisebb nemzetközi súlyt jelentő *International Association of Universities* (IAU) tagja az MRK és hat intézményünk. Meg kell említeni az MRK és a *European Association of Institutions in Higher Education* (EURASHE: a gyakorlat-orientált intézmények szervezete) kapcsolatait: konferenciák, közös PROCSEE projekt.

Az MRK, illetve intézményeinek kapcsolatáról határainkon túli magyar intézményekkel a következő állapítható meg:

- Az MRK-plénum rendszeres meghívottja négy magyar felsőoktatási intézmény (Partiumi Keresztény Egyetem, Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem, Selye János Egyetem, II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola);
- Az utóbbi években az MRK kihelyezett ülést tartott több határainkon túli magyar (nyelvű képzést folytató) felsőoktatási intézményben
- Tíznel több intézményünk hirdet közel harminc szakon alapképzést határainkon túli magyar településeken;
- Évente – korábban ötven, ma harminc – határainkon túli doktorandusz vehet részt állami ösztöndíjjal hazai egyetemeken doktori képzésben.

Az utóbbi évek nagy volumenű és akkor nagy publicitást gerjesztő eseménye volt a brazil kormány jelentős anyagi támogatására épülő, sok ezer brazil hallgató európai résztanulmányait biztosító akció. Ezt az egyetemeknek és az MRK-nak is jelentős bevételt is hozó szervezést itthon az MRK koordinálta.³³ Sajnálatos, hogy nem alakult ki maradandó hatása (a külföldi hallgatók között a brazilok aránya az utóbbi időben jóval 1% alatt van).

Az MRK nemzetközi kapcsolatrendszerében az utóbbi években jól érzékelhető a nem-európai kapcsolatok dominanciája. (A 2015–17-ben kötött együttműködési megállapodások országai: Angola, Chile, Japán, Taiwan, Brazília, Ecuador, Chile, Indonézia, Szaúd-Arábia, Kazahsztán és Szerbia). A regionális (európai) kapcsolatok szimbolikus két példája a 2018 májusában tartott 30 éves jubileumi konferencia és állásfoglalása (a horvát, cseh, magyar, lengyel, szerb, szlovák és szlovén), ezzel szemben az MRK – felkérés ellenére – sem vett részt tíz rektori konferencia (osztrák, horvát, cseh, német, olasz, lengyel, szerb, szlovák, szlovén, svájci) decemberi rendezvényén, s így nem írta alá az ún. *Bécsi Nyilatkozatot* a felsőoktatási autonómia és a demokrácia védelméért – olvasták szerte a világon a *University World News*-ban.³⁴

³³ <http://www.mrk.hu/2018/07/18/nemzetkozi-konferenciat-szervezett-az-mrk-es-az-etoki/>, hozzáférés: 2020. 11. 15.

³⁴ <https://www.universityworldnews.com/post.php?story=20181224115016963> – https://www.hrk.de/fileadmin/redaktion/hrk/02-Dokumente/02-02-PM/Wiener-Erklaerung_2018-Englisch.pdf, hozzáférések: 2020. 11. 15.

Az MRK Debrecenből nézve

Ha már a Debreceni Egyetem folyóiratában jelenik meg ez az írás, akkor érdemes azt színeznii a debreceni rektorok hozzájárulásával. Rektori megbízásuk idején az MRK tagjai voltak *(dölt betűkkel a válaszadók neve)*:

DATE: Kozma András (†), *Loch Jakab, Csizmazia Zoltán*

DOE: Leövey András (†), *Gergely Lajos, Muszbek László, Fésüs László*

KLTE: *Daróczy Zoltán, Lipták András (†), Abádi-Nagy Zoltán, Bazsa György*

DE: *Fésüs László, Györy Kálmán, Nagy János, Imre László, Nagy János, Fésüs László, Fábrián István, Szilvássy Zoltán*

Ők kaptak és töltöttek ki egy kis kérdőívet, amin egyrészt mindenki saját rektorsága idején szerzett tapasztalatait, másrészt az ez előtt és után kialakult „tömörített és számszerűsített” összbnyomásait, információit, véleményét adhatta meg szöveges értékeléssel együtt. Minden korábbi rektor kitöltötte a táblázatot és rövidebb-hosszabb értékelést fogalmazott meg.

A kérdések a következőkre vonatkoztak: az MRK működésének érzékelhetősége, kezdeményezései, véleményezési gyakorlata, annak elfogadottsága, az MRK delegáltak visszajelzései, rendezvények, a honlap, médiamegjelenés, titkárság működése, a bizottságok szerepe, a MRK segítsége rektori munkájában. Mindezek hatása a magyar felsőoktatás egészére, annak irányítására, a debreceni egyetem(ek)re, a magyar társadalomra, jelenléte a nemzetközi felsőoktatásban és a személyes összkép az elvárthoz képest. A kilenc válaszadó rektor a fenti kérdésekre 5–1-es skálán adott „osztályzatai” meglehetősen széles eloszlást mutatnak: 4,18 – 4,18 – 4,18 – 3,99 – 3,82 – 3,64 – 2,51 – 2,44 – 1,77. Ezek átlaga 3,45.

A szöveges vélemények – bármennyire is rövidek egyesek – tömören, de lényegi összképet adva kifejezik volt rektoraink korábbi, illetve mai véleményét, információját az MRK-ról. A vélemény hiánya önmagában is jelzés az MRK érzékelhetőségéről. A vélemények – név nélkül – a beérkezés sorrendjében olvashatók.

- „*Csatoltan küldöm a kitöltött táblázatot. Ennyi telt tőlem, remélem, tudsz vele mit kezdeni.*”
- „*Nagyon óvatos lennék a táblázatban majd összesülő számokkal kapcsolatban, az én itteni számaimat is beleértve. (Nagy összesítésben a torzítás csak nagyobb lehet.) Mert, pl., 1) több esetben nem tudom, mit súlyozzon a pontszámom, amikor mondjuk a kérdés az, hogy „médiamegjelenés és visszhang”. A médiamegjelenés lehet sűrű, a visszhang gyér. (Egyébként is kitől jövő visszhang? Az egyetemektől és főiskoláktól? Általában a magyar nyilvánosságtól? A szakmai partnerintézményektől, a fíhatóságtól?); 2) a saját működésén túli „össz”-re vonatkozóan az MRK szerepének általánosan érzékelhető (önmagában is sok tényező, vagyis egyetlen pontszámmal kifejezhetetlen) lecsúsztatását vettem figyelembe, nem pedig azt, amiről nincsenek is az embernek saját működése előtti vagy utáni időkre vonatkozóan pontos fogalmai; ez*

az MRK intézményére vonatkozik, a mindenkori rektorok működéséhez nincs köze; 3) másfelől, az MRK intézményi működésének megítélését is befolyásolja a személyes tapasztalat, a személyes működésen kívüli időkre vonatkozóan is: pl. esetemben, a Titkárságot illetően, az, ahogyan – a Debreczeni Péter-féle vagy az utódjára jellemző viszonyulási módhoz képest – az MRK jelenlegi főtitkára néhány mondattal lesöpörte az MRK asztaláról a Friends of Hungarian Higher Education Foundation ügyét, mikor az alapítvány elnöke és elnökhelyettese megkereste a főtitkárt, sok évvel ezelőtt.”

- „Mellékelten megküldöm a kitöltött táblázatot. Két rektori ciklusban voltam az MRK tagja, a pontok erre az időszakra vonatkoznak. Nem tudom, hogy kívánod a válaszadók pontjait a tanulmányban megjelentetni. Minden átlag torzít, attól függően, hogy hányan válaszolnak, és melyik időszokról mondanak véleményt. Ezt mindenképpen megfontolásra javaslom.”
- „Köszönöm a megkeresést, de őszintén megmondom, tekintettel arra, hogy a rektori konferencia működéséről meglehetősen kedvezőtlen a véleményem, nem szívesen válaszolok. Az általános értékelésem, ami, biztos vagyok benne nem illik majd az összképbe, az, hogy a Rektori Konferencia politikai kurzusoktól függetlenül nem képviselte megfelelően a magyar felsőoktatás érdekeit. Sok egyéb mellett mindenekelőtt a felsőoktatás autonómiájának az elvesztéséhez a Rektori Konferencia érdekvédelmi funkciójának alul teljesítése is hozzájárult. Saját legmegdöbbentőbb élményem az volt, amikor a miniszter által létrehozott reformbizottság szakmailag értékes és előremutató reformjavaslatát, mellyel előzetesen a Rektori Konferencia is egyetértett, a Parlament semmissé tette, akkor a Rektori Konferenciát sem közvetlenül előtte, sem utána nem lehetett megszólalásra bírni.”
- „Az utolsó évtizedben a Rektori Konferencia működését nem követtem, lehet azért, mert nem artikuláltak megfelelő effektivitással, így a kérdések egy részének megválaszolásához nem rendelkezek megfelelő rálátással. Összegezve: a Rektori Konferencia működését általánosságban 2-re értékelem, jöllehet esetenként az nem volt elfogadható. Tekintettel arra, hogy a részletes táblázatot nem töltöttem ki, véleményemet ki is hagyhatod az összegzésből.”
- „Ne vedd már rossz néven, de felelősséggel nem nagyon tudok egy ilyen felmérés számára minősítéseket meghatározni.”
- „A „Saját” rovatok értékelései esetében az 1999–2010 közötti időszakban tapasztaltak jelennek meg, az „Össz” rovatok értékelései a 2010–2020 közötti időszakra vonatkoznak. Néhány szempont esetében nincs releváns információm.”
- „Igen nehezen értékelhető kérdések ezek. Néhány megjegyzés. Az én időmben az MRK erős ellenszélben működött. Azóta szerintem teljesen bedarálták, nincs önálló arculata. A magyar társadalomban játszott szerepének az értékelése azért ilyen negatív, mert gyakorlatilag nincs. Kérdezz meg 100 járókelőt, hogy mit tud az MRK-ról. Fogalmuk sem lesz arról, hogy miről beszélsz. Az EUA-ban ott voltunk, csináltunk is valamit, de igazából átütő szerepünk nem volt. Szerintem az MRK mostanában

egy olyan intézmény, ami, ha nem lenne, senki észre nem venné. Mondjuk az én időmben se volt nagy súlya. Addig még voltak tárgyalások, amiken meghallgattak bennünket aztán ezzel le is zárult az ügy. Lássuk be, az MRK már régen nem tényező!”

- „Rövid ideig érzékelttem közvetlenül az MRK munkáját. A több mint 30 év alatt végzett munkája hektikus volt, függött a politikai kényszerektől. Fontos, hogy létezik, most kevés lehetősége van, minden átalakulóban van.”
- „Az MRK működését elvileg elsősorban a törvényi/rendeleti feltételek/jogkörök adta lehetőségek, s ennek részben függvényében saját értelmezése, szervezetsége, ambíciói és határozták és határozzák meg. Az utóbbi évtizedben oly mértékben csökkentek a testület jogkörei és a kormányzat szándékai és gyakorlata az MRK működésében, ami a szervezet funkciójának és tartalmi tevékenységének radikális csökkenését eredményezték. Ezzel együtt is indokolt és szükséges volna a testület sokkal érzékelhetőbb működése mind az egyetemek, mind a kormányzat, mind a társadalom felé. Egy hetvennél nagyobb létszámú testület számára ez nehéz feladat, de egy operatív, koncepciózus és rendszeresen megnyilvánuló és cselekvő elnökségnek meg lehet és meg is kellene találni a módját annak, hogy az MRK valamelyest teljesítse eredeti és ma is érvényes funkcióját. Külön is feltűnő, mennyire gyenge az MRK honlapja (mert olyan a tevékenysége) pl. a MAB, az ODT, a HÖÖK vagy az FDSZ honlapjához képest.”
- „Azért nem válaszoltam eddig a Rektori Konferenciát érintő leveledre, mert az egészről most semmilyen információm sincs. Azt sem tudom, hogy létezik-e? Eleve nem értettem egyet a rengeteg annyi főiskola egyetemi minősítésével. Amikor én voltam rektor és az egyetemek összevonása egyáltalán nem történt meg, összesen talán 19 egyetem és így ugyanannyi rektor volt. A mostani felsőoktatás helyzetéről semmilyen komolyabb információm nincs. Ami van, az inkább negatív jellegű.”
- „A táblázatban megjelenített véleményem a 2012 évet megelőző időszakra releváns, később nem tudtam úgy követni az eseményeket, hogy mérvadó véleményt tudjak adni. Az utóbbi évek történései pedig távol állnak az egyetemi autonómiától, a demokratikus elvektől és mind azoktól, amelyekért korábban erőfeszítéseket tettünk.”

Nincs szükség a vélemények szerzői összegzésére: az olvasó is értékelni tudja a változásokat, az MRK azokban tükröződő tevékenységét, hatását.

Zárszó

Az írás a Rektori Konferencia nem lezárt történetét mutatja be vázlatosan, egy folyóiratcikk adta keretben és mértékben. Ezért csak a legfontosabb momentumokat, történéseket, tevékenységének meghatározó elemeit igyekszik kiemelni, s ezekből adódó tendenciákat és folyamatokat megfogalmazni. Ezeket egyrészt a magyar felsőoktatás

mindenkori helyzete, tevékenységének jogi feltételei és a testület saját törekvései, felsőoktatási, társadalmi funkciójának értelmezése és annak gyakorlata határozzák meg. A belső, a mindenkori rektorok számára nyújtott „szolgáltatás” is fontos, de ez csak belülről érzékelhető. A hazai felsőoktatás érdekeinek és értékeinek megfogalmazása, tolmácsolása és képviselete a magyar társadalom, a kormányzat, a partnerek felé ennél fontosabb, folyamatos, nagy feladat is. A felsőoktatás nemzetközisége megköveteli az abban való aktív szerepvállalást is. A szerző úgy véli, időnként indokolt mindezek áttekintése és végig gondolása, a következtetések és tennivalók megfogalmazása és bemutatása nemcsak a külső érdeklődés és igény okán, hanem mindenekelőtt a Magyar Rektori Konferencia önértékelése és felsőoktatásunk iránti felelőssége alapján is.